

İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi (İTM)
Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının İnkişafına Yardım Fondu (SBİİYF)
“Azərbaycanda Kiçik Sahibkarlığın İnkişafına Dəstək” layihəsi

“Vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan kiçik sahibkarlıq subyektlərinin (avoservislərin) qarşılaşdıqları inzibati baryerlərin aşkara çıxarılması”

mövzusunda tədqiqat yazısı

(Tədqiqat İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzinin ekspert qrupu tərəfindən aparılıb. Qrupun rəhbəri Rəcəb İmanovdur)

Bakı - Aprel 2015

Mündəricat

- 1. Giriş**
- 2. Avtoservislərlə bağlı rəsmi statistika**
- 3. Avtoservislərin tikintisi (quraşdırılması) ilə bağlı qanunvericiliyin tələbləri**
- 4. Avtoservislərin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktları**
- 5. Avtoservislərin fəaliyyəti başlamasına rəyin verilməsi və onların fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsi**
- 6. Texniki şərtlərin alınması**
- 7. Avtoservislərlə bağlı vergi qanunvericiliyinin tələbləri**
- 8. Avtoservislərlə bağlı dövlət standartları**
- 9. Avtoservislərdə çalışan kadrların hazırlığı vəziyyəti**
- 10. Tapıntılar**
- 11. Təvsiyələr**
- 12. Əlavələr**

Akronimlər

AZTU - Azərbaycan Texniki Universiteti

DANX - Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidməti

DSK – Dövlət Statistika Komitəsi

DİN – Daxili İşlər Nazirliyi

VN - Vergilər Nazirliyi

VM - Vergi Məcəlləsi

ƏDV – Əlavə Dəyər Vergisi

İSN - İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi

İTM – İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi

NK - Nazirlər Kabineti

NN – Nəqliyyat Nazirliyi

MDB - Müstəqil Dövlətlər Birliyi

SMPDA - Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyi

SKMF - Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu

FHN – Fövqəladə Hallar Nazirliyi

Giriş

Bu tədqiqat hesabatında vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan kiçik sahibkarlıq subyektlərinin (avtoservislərin) mövcud vəziyyəti araşdırılıb. Bu sahədə həyata keçirilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün görülən işlər - standartların qəbulu, mövcud qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi, müvafiq əsasnamələrin qəbulu, texniki-peşə təhsili sahəsində irəliləyişlər və digər istiqamətlər üzrə həyata keçirilən fəaliyyətlər qiymətləndirilib.

Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi məlumatına görə, 2013-cü ildə ölkəmizdə 7 772 avtoservis fəaliyyət göstərib. Bu avtoservislərdə 20 962 nəfər əmək fəaliyyəti ilə məşğul olub. Əhaliyə göstərilən xidmətin (işin) həcmi isə 253 347.7 min manat olub. Bu statistik rəqəmlər iqtisadiyyatın qeyri-formal sektorunda fəaliyyət göstərən avtoservisləri də əhatə edir. Lakin kölgə iqtisadiyyatında çalışanlarla bağlı ayrıca statistika açıqlanmır. Bütün hallarda avtoservislərin sayı, orada çalışanlar və onların göstərdikləri pullu xidmətlərlə bağlı rəsmi statistika mövcud vəziyyəti düzgün əks etdirmir.

Avtoservislərin fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə son illər bir neçə yeni qanunvericilik aktları (Qaydalar, əsasnamələr və sair) qəbul olunub, dövlət standartları hazırlanıb.

Xüsusilə, AZS CTB 960-2013 (Nəqliyyat vasitələrinə texniki xidmət və təmir. Ümumi təhlükəsizlik tələbləri), AZS CTB 1175-2013 ("Avtoservis müəssisələrində nəqliyyat vasitələrinə xidmətlər. Xidmət qaydaları") və "Avtomobil nəqliyyatı vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları və sahələri" sənadartlarını qeyd etmək olar. Standartların tətbiqi ilə bağlı müəyyən çətinliklər olsa da, onların təcridən, əsasən yeni yaradılan avtoservislərdə tətbiqi həyata keçirilir.

Tədqiqat çərçivəsində seçilmiş kiçik avtoservis müəssisələrində aparılmış sorğu nəticəsində müəyyən ilkin nəticələrə gəlmək mümkün olub. Belə ki, sorğunun əsas nəticələri avtoservislərin gölgə iqtisadiyyatının bir parçasına çevrilməsi, qeydiyyatdan, vergi və ödənişlərdən yayınması, bu sahədə qeyri-rəsmi ödənişlərin mövcudluğu, avtoservislərdə çalışan ustaların bilik və bacarıqlarının aşağı olmasıdır.

Əsas problemlərdən biri kimi avtoservislər üçün potensial kadr hazırlığı ilə məşğul olan texniki peşə təhsili verən tədris müəssisələrinin mövcud ağır durumudur. Belə məktəblərin maddi-texniki bazasının zəif olması, hətə də köhnə tədris vasitələrindən - ədəbiyyatlırdan və əyani vasitələrdən istifadə olunması, müəllimlərin hazırlığının aşağı səviyyəsi, biliklərinin müasir tələblərə cavab verməməsi kadr hazırlığı sahəsində vəziyyətin ürəkaçan olmadığına təzahürüdür.

Tədqiqat çərçivəsində mövcud vəziyyətin təhlili əsasında tapıntı və tövsiyələr hazırlanıb. Ekspert qrupu ümid edir ki, tövsiyələrin həyata keçirilməsi sayəsində avtoservisləri mövcud ağır durumdan təcridən çıxarmaq mümkündür.

1. Avtoservislərlə bağlı rəsmi statistika

1.1 Mövcud durum (rəsmi statistik məlumatlar əsasında)

Rəsmi statistikada vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektləri fiziki və hüquqi şəxslər olmaqla 2 kateqoriya üzrə fərqləndirilir. Bununla yanaşı, statistik məlumatlar avtoservislərdə çalışan işçilərin sayını və xidmətin (işin) həcmi də əhatə edir. İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzinin (İTM) rəsmi sorğusuna cavab olaraq DSK-nın təqdim etdiyi məlumatların təhlilindən çıxan nəticələrə görə, 2013-cü ildə ölkəmizdə fiziki şəxslərə məxsus avtoservislərin sayı 7 575, hüquqi şəxslərə məxsus avtoservislərin sayı isə 197 olub. Respublika üzrə vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektlərində çalışanların sayı müvafiq olaraq 18 631 nəfər və 2 331 nəfər olub. Əhaliyə göstərilən xidmətin (işin) həcmi isə müvafiq olaraq 242 075,1 min manat və 11 272,6 min manat olub.

Gözlənilədiyi kimi ən çox avtoservislər Bakının payına düşüb: 2031. Bu da respublika üzrə göstəricinin 26,1%-i deməkdir. 2012-ci ilin müvafiq göstəriciləri ilə müqayisədə vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektlərinin sayında, işçilərin sayında və göstərdikləri xidmətin (işin) həcmində artım müşahidə olunub¹.

Belə ki, 2012-ci ildə vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektlərinin sayı 5 697, işçilərin sayı 15 254, göstərdikləri xidmətin (işin) həcmi 229 930 min manat olsa da, 2013-cü ildə bu göstəricilər müvafiq olaraq belə qeydə alınıb: 7 772 (artım: 27.7%), 20 962 (artım: 27.2%) və 253 347.7 min manat (artım: 9.2%).

Cədvəl 1. Vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektləri haqda məlumat

Rayon (şəhər)	2013								
	Cəmi			O cümlədən					
	Subyektlərin sayı, vahid	İşçilərin sayı, nəfər	Xidmətin (işin) həcmi, min manat	Fiziki şəxslər			Hüquqi şəxslər		
Subyektlərin sayı, vahid				İşçilərin sayı, nəfər	Xidmətin (işin) həcmi, min manat	Subyektlərin sayı, vahid	İşçilərin sayı, nəfər	Xidmətin (işin) həcmi, min manat	
Bakı ş.	2 031	8 062	53 753,0	1 933	6 572	44 717,4	98	1 490	9 035,6
Abşeron iqtisadi	764	2 546	25 098,3	742	2 278	24 949,8	22	268	148,5

¹ Bax: Əlavə 1

rayonu									
Gəncə-Qazax iqtisadi rayonu	1 257	2 960	48 850,8	1 240	2 827	48 780,4	17	133	70,4
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu - cəmi	748	1 452	24 084,8	740	1 406	24 002,0	8	46	82,8
Lənkəran iqtisadi rayonu - cəmi	420,0	861,7	22 236,4	413	785	21 980,4	7	77	256,0
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu - cəmi	461,0	911,3	4 716,9	457	868	4 654,3	4	43	62,6
Aran iqtisadi rayonu - cəmi	1 508,0	3 041,5	49 516,4	1 475	2 803	48 161,8	33	239	1 354,6
Yuxarı Qarabağ iqtisadi rayonu - cəmi	93	181	1 895,1	89	169	1 691,6	4	12	203,5
Kəlbəcər-Laçın iqtisadi rayonu-cəmi	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dağlıq-Şirvan iqtisadi rayonu - cəmi	329	633	12 462,7	328	623	12 443,4	1	10	19,3
Naxçıvan MR	161	313	10 733,2	158	300	10 693,9	3	13	39,3
Ölkə üzrə-cəmi	7 772	20 962	253 347,7	7 575	18 631	242 075,1	197	2 331	11 272,6

Rəsmi statistika vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektlərinin vəziyyətini tam əhatə etmir. Bura həm bu subyektlərin sayı, həm işçilərin sayı, həm də göstərdikləri xidmətin (işin) həcmi ilə bağlı göstəricilər aiddir. İqtisadiyyatın qeyri-formal sektorunda əhaliyə avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti ilə məşğul olanların sayı xeyli çoxdur. Tədqiqat çərçivəsində apardığımız sorğular və müsahibələr bu müşahidəni təsdiq edir.

1.2 Metodoloji yanaşma

Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) mövcud metodologiyasına uyğun olaraq² **avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə əhaliyə göstərilmiş pullu xidmətlərə**, vətəndaşlara mənsub olan avtomobillərin, motosikllərin və motorrollerlərin təmiri, texniki xidməti, yuyulması və s. üzrə onların ehtiyaclarını təmin edən və onlar tərəfindən haqqı

² www.stat.gov.az/menu/7/other_metadata/source/016.doc

ödənیلən xidmətlər aiddir.

Bu növ xidməti əhaliyə məişət xidməti müəssisələri (avtoservis xidməti), hüquqi şəxs yaratmadan bu sahədə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər və qeyri-korporativ müəssisələr göstərirlər.

Avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri xidmətlərinin ümumi həcmnin qiymətləndirilməsi üçün xidmətin həcmnin hesablanmasının metodundan istifadə olunur: vətəndaşlara məxsus olan avtomotonəqliyyat vasitələrinin sayı əhaliyə öz nəqliyyat vasitələrini işçi vəziyyətində saxlamaq üçün təmir normasına vurulur:

$$X_a = A * N * \bar{P}$$

X_a - vətəndaşlara məxsus olan avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə pullu xidmətin ümumi həcmi;

a - vətəndaşlara məxsus olan avtomobillərin parkı.

(Bu məlumatı DAM -in rayon orqanlarından almaq olar).

N - bir ildə parkın bir vahidinə düşən avtomotonəqliyyat vasitələri üzrə təmirlərin sayı;

P - bir təmirin orta qiyməti.

Avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmirinin norma və orta qiyməti hər bir rayonda nəqliyyat vasitələrinin sahibləri ilə aparılan ekspert sorğusuna əsasən hesablanılır, çünki bu göstəricilərə yolların vəziyyəti, onların istismar xarakteristikaları, avtomobillərin istismar olunduğu iqlim təsir edir.

Maraqlıdır ki, DSK-nın metodogiyasında iqtisadiyyatın qeyri-formal sektorunda əhaliyə avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə göstərilmiş pullu xidmətlərin həcmnin müəyyən edilməsi də nəzərdə tutulub. Bunu müəyyən etmək üçün yuxarıda verilmiş formuladan alınan ümumi həcmdən dövlət statistika müşahidə formalarında uçota alınmış həcm çıxılmalıdır:

$$X_{QFA} = X_A - X_{RA}$$

X_{QFA} - qeyri-formal sektorda avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə əhaliyə göstərilmiş pullu xidmətin həcmi;

X_A - avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə ümumi həcm;

X_{RA} - dövlət statistika orqanlarına hesabat təqdim etmiş müəssisələr tərəfindən əhaliyə avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə ümumi həcm.

Qeyd edək ki, metodoloji əsaslandırma hesabət üçün məlumat mənbəyi əhalinin avtoservis sahəsində xidmətdən istifadəsi və çəkilən xərclərə dair seçmə müayinə göstərilir.

Ancaq çox təəssüf ki, rəsmi statistik bülletenlərdə, məcmuələrdə və DSK-dan informasiya sorğusu əsasında aldığımız rəsmi məlumatlarda iqtisadiyyatın qeyri-formal sektorunda əhaliyə avtomotonəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti və təmiri üzrə göstərilmiş pullu xidmətlərin həcmi ilə bağlı rəqəmlər yoxdur. Bu da onu deməyə əsas verir ki, bu göstərici ya hesablanılmır, ya da hesablanmış göstəricilər açıqlanılmır.

2. Avtoservislərin tikintisi (quraşdırılması) ilə bağlı qanunvericiliyin tələbləri

Avtoservislərin tikintisi (quraşdırılması) Şəhərsalma və Tikinti Məcəlləsi ilə tənzimlənir. Məcəllənin 79-cu maddəsində (**Tikintisinə icazə tələb olunmayan tikinti obyektləri**) avtoservislərlə bağlı güzəşt nəzərdə tutulmayıb. Ona görə də avtoservis məqsədi ilə istifadə olunan tikili mütləq qeydiyyatdan keçirilməlidir. İlk növbədə, sahibkarlıq məqsədilə tikinti işlərini həyata keçirmək üçün icazə xarakterli sənəd olan inşaat pasportu alınmalıdır. İnşaat pasportu müəyyən olunmuş torpaq sahəsində tikinti işlərini aparmaq üçün müxtəlif orqanlardan alınan rəylərdən, icazələrdən ibarət sənədlər toplusudur. İnşaat pasportu şəhər (rayon) icra hakimiyyətlərinin memarlıq və tikinti şöbələri (idarələri) tərəfindən verilir. Bunun üçün torpaq sahəsinin mülkiyyətçisi müvafiq şəhər (rayon) icra hakimiyyətinə müraciət edir. Şəhər (rayon) icra hakimiyyətləri rəy və icazələrin alınması üçün müvafiq qurumlara müraciət edir və həmin sənədləri toplayır. Sənədlər toplandıqdan sonra şəhər (rayon) icra hakimiyyəti inşaat pasportunu torpağın mülkiyyətçisinə verir.

İnşaat pasportunun alınması üçün 50 AZN dövlət rüsumu ödənilməlidir. İnşaat pasportu və tikinti üçün icazə haqqında qərar əldə edildikdən sonra quraşdırılacaq avtoservis obyektinin layihəsi hazırlanmalıdır. Layihələndirmə işi yalnız bu sahədə fəaliyyətə dair alınmış xüsusi razılığı (lisenziyası) olan hüquqi və ya fiziki şəxslər tərəfindən aparıla bilər. Layihə hazır olduqdan sonra layihə sənədləri müəyyən edilmiş qaydada dövlət ekspertizasından keçməli və təsdiq olunmalıdır. Layihənin təsdiq edilməsi tərəflərin arasında bağlanmış müqaviləyə əsasən ya layihəçi, ya da torpağın mülkiyyətçisi tərəfindən həyata keçirilə bilər. Layihə təsdiq olunması üçün şəhər (rayon) icra hakimiyyətinə təqdim edilir. Layihənin ekspertizası üçün 30 manat, təsdiqi üçün 60 manat dövlət rüsumu ödənilir.

Avtoservisin tikintisinə başlamazdan əvvəl tikinti üçün müvafiq texniki şərtlər alınmalıdır. Texniki şərtlər tikinti işləri başlamamışdan öncə alınmalıdır. Texniki şərtlər tikiləcək olan avtoservisə elektrik, qaz və işməli su xətlərinin birləşdirilməsi üçün səlahiyyətli orqanlardan (“Azərişiq”, “Azəriqaz” İstehsalat Birliyi və “Azərsu”) alınır³.

Tikinti layihəsi təsdiq edildikdən sonra avtoservisin tikilməsi üçün tikinti işlərini aparacaq olan hüquqi və ya fiziki şəxs (inşaatçı) inşaat müqaviləsi bağlanır. Tikinti işlərini yalnız lisenziyası olan podratçı həyata keçirə bilər. Torpaq sahibi müəssisənin tikintisinə başlamazdan əvvəl yerli icra hakimiyyətindən tikinti-quraşdırma işlərinin aparılmasına icazə almalı və onun surətini podratçıya təqdim etməlidir.

Tikinti işləri başa çatdıqdan sonra tikilinin istifadəyə qəbulu həyata keçirilir. Qəbul tikintini sifariş edənin müəyyən etdiyi qəbul komissiyası tərəfindən aparılır və istifadəyə qəbul aktı tərtib olunur.

Obyekt qəbul aktı əsasında təhvil alındıqdan sonra dövlət qeydiyyatına alınmalıdır. Dövlət

³ Bu barədə tədqiqatın “Avtoservislər üçün texniki şərtlərin alınması” adlı bölməsində ətraflı məlumat verilib.

qeydiyyatı üçün DƏDRX-nin tikilinin yerləşdiyi ərazi üzrə yerli idarəsinə tikilinin mülkiyyətçisi tərəfindən müraciət olunur və aşağıdakı sənədlər təqdim edilir:

- **Ərizə;**
- **Yerli icra hakimiyyəti orqanının tikinti işlərinin aparılmasına icazə verən qərarı (avtoservis tikilərkən təqdim edilir);**
- **Tikilinin istifadəyə qəbul aktı (avtoservis tikilərkən təqdim edilir);**
- **Tikilinin və onun tərkib hissələrinin texniki sənədləri, plan-cizgisi;**
- **Dövlət rüsumunun ödənilməsi barədə qəbz.**

Tikili üzərində mülkiyyət hüquqlarının qeydiyyata alınması üçün mülkiyyətçi dövlət reyestrindən çıxarışın verilməsi üçün 50 AZN dövlət rüsumu ödəyir. Bununla yanaşı tikilinin (müəssisənin) inventarlaşdırılması üçün xidmət haqqı⁴ ödənilməlidir. Xidmət haqqının məbləği Tarif (qiymət) Şurasının qərarı ilə müəyyən olunur. Bütün sənədlər təqdim edildikdən sonra müəssisəyə mülkiyyət və ya icarə hüququnu təsdiq edən dövlət reyestrindən çıxarış və texniki sənədlər 20 gün ərzində verilir.

3. Avtoservislərin fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik aktları

«Yol hərəkəti haqqında» Azərbaycan Respublikası qanununda yazılır: “Nəqliyyat vasitəsinə təminatlı texniki xidmət göstərilməsi qaydası Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qəbul edilən «Nəqliyyat vasitələrinə və onların qoşqularına dövlət texniki baxışının keçirilməsi qaydaları haqqında», «Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərilməsi haqqında», «Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir sahələri haqqında» və «Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları haqqında» nümunəvi əsasnamələrlə müəyyən edilir”⁵.

“Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərilməsi haqqında nümunəvi Əsasnamə”, “Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir sahələri haqqında nümunəvi Əsasnamə” və “Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları haqqında nümunəvi Əsasnamə” Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin (NK) 15 oktyabr 1999-cu il tarixli, 163 sayılı qərarı ilə təsdiq olunub. Adıçəkilən bu 3 sənəddə avtomobillərə texniki xidmət göstərilməsi ilə bağlı bütün tələblər, şərtlər, öhdəlik və məsuliyyətlər təsbit olunub. Bu sənədlərdə icraçı dedikdə, mülkiyyət və təşkilati hüquqi formasından asılı olmayaraq nəqliyyat vasitələrinin texniki xidməti üzrə fəaliyyət göstərən hüquqi şəxs, habelə hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan fiziki şəxslər nəzərdə tutulur.

“Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərilməsi haqqında nümunəvi Əsasnamə”də nəzərdə tutulur ki, avtoservislərin önündə hüquqi ünvanı və iş rejimi yazılmış lövhə asılmalıdır.

⁴ <http://www.tariffcouncil.gov.az/?/az/content/164/>

⁵ III fəsil. Maddə 30. IV bənd.

Bundan başqa sifarişlərin qəbul olunduğu otaqda və ya görünən bir yerdə aşağıdakılar olmalıdır:

- *göstərilən texniki xidmətlərin siyahısı;*
- *göstərilən texniki xidmətlərin tələblərinə uyğun olan standartların adları;*
- *mütləq sertifikatlaşdırma tələb edən xidmətlərin sertifikatlaşdırılması haqqında məlumat (sertifikatın nömrəsi, qiüvvədə olma müddəti, sertifikatı verən orqanın adı);*
- *göstərilən texniki xidmətlərin, həmçinin istifadə edilən materialların və ehtiyat hissələrinin qiyməti, ödəniş qaydaları və üsulları;*
- *respublika qanunları və başqa normativ-hüquqi aktları, yaxud müqavilə ilə təyin edilmiş təminat müddətləri;*
- *sifarişlərin yerinə yetirilməsi müddətləri.*

Bu Əsasnamənin tələblərinə görə texniki xidmətin göstərilməsi üçün mütləq icraçı ilə sifarişçi arasında müqavilə və təhvil-təslim aktı bağlanmalıdır.

«Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir sahələri haqqında» və «Nəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları haqqında» nümunəvi əsasnamələrdə göstərilir ki, təminatlı texniki-təmir stansiyaları yaşayış məntəqələrində, avtomagistralların və yolların kənarında yerləşdirilməklə, istirahət zonalarından, məktəblərdən, uşaq bağçalarından, müalicə ocaqlarından mövcud normalara uyğun məsafədə aralı olmalıdır. Təminatlı texniki-təmir stansiyalarının layihələndirilməsi və inşa edilməsi nəqliyyat vasitələrinin tipini və konstruktiv xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, istehsalat proqramına, müasir tikinti norma və qaydalarına uyğun aparılmalıdır. Eyni zamanda, bu stansiyaların layihələndirilməsində və istismarında ətraf mühitin mühafizəsinə dair ekoloji və sanitariya-epidemioloji norma və standartlara əməl edilməlidir.

Əsanamələrin tələblərinə görə, təminatlı texniki xidmətin göstərilməsində texnoloji prosesə tam əməl edilməsi üçün texniki-təmir stansiyaları və sahələri aşağıdakı xidmətləri göstərə bilərlər:

- *yığışdırma, yuma işləri;*
- *nəzarət diaqnostika işləri;*
- *bərkitmə işləri;*
- *tənzimləmə işləri;*
- *servis kitabı üzrə texniki qulluq işləri;*
- *sökmə-yığma işləri;*
- *aqreqat, sistem və qovşaqların təmiri;*
- *çilingər-mexaniki işlər;*
- *elektrotexniki işlər;*
- *akkumulyator işləri;*
- *qida sistemi üzrə işlər;*
- *şinquraşdırma və şin təmiri işləri;*
- *dəmirçi-ressor işləri;*

- *tənəkəçi-qaynaq işləri;*
- *misgər işləri;*
- *rəngləmə işləri;*
- *üzçəkmə-armatur işləri;*
- *doldurma, yağlama işləri.*

4. Avtoservislərin fəaliyyəti başlamasına rəyin verilməsi və onların fəaliyyətinə nəzarətin həyata keçirilməsi

«Avtomobil nəqliyyatı haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununun⁶ 6.5-ci maddəsində yazılır ki, avtomobil nəqliyyatının infrastruktur obyektlərinin, o cümlədən avtonəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyalarının yerləşdirilməsi yaxud yenidən qurulması sərnişin və yük axınının həcminə, həmçinin nəqliyyat xidmətləri istehlakçılarının tələbatına uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının müvafiq icra hakimiyyəti orqanının rəyi nəzərə alınmaqla qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş qaydada həyata keçirilir. Burada müvafiq icra hakimiyyəti funksiyasını Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat Nazirliyi (NN) həyata keçirir.

NN-dən İTM-in rəsmi sorğusuna verilən cavabda⁷ yazılır: “Avtonəqliyyat vasitələrinə təminatı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyalarının fəaliyyəti ilə bağlı Standartlaşdırma Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Agentliyinin (SMPDA) 15.05.2007-ci il tarixli, 060 nömrəli Əmri ilə təsdiq edilmiş “Avtomobil nəqliyyatı vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları və sahələri” sahə standartlarının 5.1-ci bəndinə əsasən, təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları və texniki-təmir sahələri yeni yaradıldıqda, genişləndirildikdə və ya rekonstruksiya edildikdə onların texnoloji layihə sənədləri NN-nin müvafiq struktur bölməsi – Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidməti (DANX) ilə razılaşdırılmalıdır.”

“Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat Nazirliyinin Dövlət Avtomobil Nəqliyyatı Xidməti haqqında” Əsasnamənin⁸ “Xidmətin vəzifələri” fəslinin 9.17-ci maddəsində yazılır: “Avtomobil nəqliyyatı infrastrukturu obyektlərinin, o cümlədən avtovağzalların (avtostansiyaların), dayanacaq məntəqələrinin, avtomobil duracaqlarının, terminalların və digər qurğuların, **habelə avtonəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki təmir stansiyalarının**, yanacaq doldurma məntəqələrinin yerləşdirilməsinə, yaxud yenidən qurulmasına müəyyən olunmuş qaydada rəy bildirmək”.

Qeyd edək ki, rəyin verilməsi ödənişsizdir.

Avtoservislərin işinə nəzarət də elə DANX tərəfindən həyata keçirilir. Adıçəkilən Əsasnamədə göstərilir ki, Xidmət avtonəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki təmir

⁶ 1 aprel 2008-ci ildə qəbul olunub.

⁷ 29 dekabr 2014-cü il, A12/06-6242 sayılı məktub

⁸ Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 20 iyul tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.

sahələrinin, stansiyalarının fəaliyyətinin avtomobil nəqliyyatı və yol hərəkəti haqqında qanunvericilikdə müəyyən olunmuş tələblərə uyğunluğunu səlahiyyəti daxilində yoxlamaq vəzifəsini həyata keçirir⁹.

Avtoservislərə nəzarətlə bağlı NN-nin 03 avqust 2007-ci il tarixli daxili qaydası da olub. Bu sənəd **“Avtonəqliyyat vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir sahələrində və texniki-təmir stansiyalarında normativ hüquqi aktların tələblərinə riayət edilməsinə nəzarət Qaydaları”**¹⁰ adlanıb. Qaydalar 2007-ci ildən 2014-cü ilə qədər qüvvədə olub. Lakin “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 2 iyul tarixli 714-IVQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2013-cü il 28 avqust tarixli, 955 nömrəli Fərmanının 1.1.6-cı yarım bəndinin icrasını təmin etmək məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2003-cü il 10 iyun tarixli, 880 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyi haqqında Əsasnamə”nin 14.10-cu bəndini¹¹ rəhbər tutaraq nəqliyyat naziri Ziya Məmmədov 08.08.2014-cü ildə bu Qaydaları ləğv edib.

Çünki **“Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında”** Azərbaycan Respublikası Qanunun 6.2-ci maddəsində birmənalı şəkildə yazılıb: “Yoxlamaların təşkili və aparılması ilə bağlı yoxlayıcı orqan tərəfindən normativ hüquqi aktların qəbul edilməsinə yol verilmir”.

Bu Qanun tətbiqi ilə bağlı Prezident Fərmanının 1.1.6-cı bəndində birbaşa NK-ya tapşırıq verilirdi ki, Qanunun 6.2-ci maddəsinə uyğun olaraq, yoxlamaların təşkili və həyata keçirilməsi ilə bağlı yoxlayıcı orqanların qəbul etdiyi normativ hüquqi aktların ləğv edilməsi üçün müvafiq tədbirlər görsün və bu barədə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə məlumat versin.

5. Texniki şərtlərin alınması

5.1 Elektrik enerjisi ilə təminat üçün texniki şərtin alınması

Avtoservis müəssisələrinin normal fəaliyyəti üçün onların elektrik enerjisi, qaz, su təchizatı və kanalizasiya sistemləri ilə təminat olunması həyata keçirilməlidir. **Avtoservislərin elektrik enerjisi üçün texniki şərt alması** “Elektroenergetika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (3 aprel 1998-ci il, № 459-IQ), Nazirlər Kabinetinin 2005-ci il 2 fevral tarixli 18 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Elektrik enerjisindən istifadə Qaydaları", Nazirlər Kabinetinin 2013-cü il 27 avqust tarixli 234 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş “İstehlakçıların elektrik enerjisi (gücü) alması üçün texniki

⁹ Yəne orada. Maddə 9.18

¹⁰ Qaydalar nəqliyyat naziri Ziya Məmmədovun 06.08.2014-cü il tarixli (qeydiyyat nömrəsi 11/Q) əmri ilə Azərbaycan Respublikası Nəqliyyat Nazirliyinin 2007-ci il 03 avqust tarixli, 86/Ü Nömrəli əmri ilə təsdiq edilib və Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində 2007-ci il 15 avqust tarixli, 3353 nömrəli şəhadətnamə verilməklə dövlət qeydiyyatına alınıb.

¹¹ Nəqliyyat Nazirliyi haqqında Əsasnamə. Maddə 14.10. Öz səlahiyyətləri daxilində normativ aktlar təsdiq edir və onların icrası vəziyyətini yoxlayır.

şərtlərin verilməsi və enerji təchizatı şəbəkəsinə qoşulması Qaydaları” və “Tələb olunan gücü 200 Kvt-dək olan sifarişçilərin elektrik enerjisi qəbuledicilərinin (elektrik qurğularının) “Bakielektrikşəbəkə” ASC-nin və abonentlərin 0,4 Kv-luq elektrik şəbəkələrinə qoşulma Qaydaları”¹² ilə tənzimlənilir.

“Elektroenergetika haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda yazılır ki, elektrik və istilik enerjisi istehlakçısının enerji təchizatı şəbəkəsinə qoşulması və ya əlavə enerji (güc) alınması üçün texniki şərtlərin verilməsi qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

"Elektrik enerjisindən istifadə Qaydaları"nın 1.6-cı maddəsində göstərilir ki, istehlakçının yeni və ya yenidən quraşdırılmış elektrik qurğularının şəbəkəyə qoşulması, istifadə olunmasına icazə verilmiş gücün artırılması, enerji təchizatı sxeminin dəyişdirilməsi bu Qaydalara uyğun olaraq, elektrik qurğularının şəbəkəyə qoşulmasına dair verilən texniki şərtlərə və Energetika Nazirliyinin "Dövlət Enerjinəzarət" İdarəsinin istismara buraxılış aktına əsasən həyata keçirilir. Qeyd edək ki, bu qayda həm “Azərenerji”nin, həm də “Bakielektrikşəbəkə”nin verdiyi texniki şərtlərə şamil olunur¹³.

Digər bir sənəddə - “İstehlakçıların elektrik enerjisi (gücü) alması üçün texniki şərtlərin verilməsi və enerji təchizatı şəbəkəsinə qoşulması Qaydaları”nda yazılır ki, texniki şərtlərin verilməsi üçün haqq ödənilmir¹⁴.

Elə həmin qaydaların 1.10-cu maddəsində yazılır: **“Tikinti obyektlərinin Enerji Təchizatı Şəbəkəsinə (ETS) qoşulması (qoşulma nöqtəsindən tikinti obyektinə qədər məsafə nəzərə alınmaqla) üçün haqq Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən olunur”**.

Ancaq Tarif (qiymət) Şurasının bununla bağlı qərarı yoxdur. Bu məsələ ilə bağlı Tarif (Qiymət) Şurasına göndərdiyimiz sorğuya aşağıdakı məzmununda cavab almışıq:

“Tikinti obyektlərinin enerji təchizatı şəbəkəsinə qoşulması üçün haqq hazırda Azərbaycan Respublikası Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən edilməmişdir. Məlum olduğu kimi, “Sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 3 mart 2014-cü il tarixli Fərmanında Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinə qabaqcıl beynəlxalq təcrübəni nəzərə almaqla Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Fövqəladə Hallar Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi, “Azərenerji” ASC və “Bakielektrikşəbəkə” ASC ilə birlikdə elektrik təchizatı şəbəkəsinə

¹² “Bakielektrikşəbəkə” ASC-nin İdarə Heyəti sədrinin 12.10.2012-ci il tarixli əmrilə təsdiq edilmişdir.

¹³ “Azərişiq” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 10 fevral 2015-ci il tarixli Sərəncamından sonra Azərbaycan Respublikasının ərazisində “Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən həyata keçirilən elektrik enerjisi ilə istehlakçıların təmin olunması fəaliyyətinin “Azərişiq” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinə ötürülməsi, o cümlədən istehlakçıların elektrik enerjisi ilə təchizatı üçün zəruri olan və “Azərenerji” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin balansındakı əmlak və digər avadanlıqların “Azərişiq” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin balansına verilməsi üçün tədbirlər görülür.

¹⁴ Maddə 1.9

qoşulma sahəsində sənədlərin elektron qaydada qəbulunun təşkili, prosedur, müddət və xərclərin azaldılması üçün qanunvericiliyə dəyişikliklər edilməsi barədə təkliflərini hazırlayıb Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə təqdim etməsi tapşırılmışdır. Tapşırığın icrası olaraq, aidiyyəti qurumlar tərəfindən müvafiq təkliflər hazırlanmış və proses tamamlandıqdan sonra qeyd edilən məsələyə baxılması nəzərdə tutulur”.

Eyni zamanda, qaydalarda ödənişlə bağlı o da yazılır ki, tikinti obyektləri üçün tələb olunan güc 7 kVt (7 kVt da daxil olmaqla, mövcud 0.4 kV-luq şəbəkədən) və qeyd edilən tikinti obyektlərindən Enerji Təchizatı Şəbəkəsində qoşulma nöqtəsi 50 metr olduqda (50 metr də daxil olmaqla), sifarişçi tərəfindən qoşulma işləri ilə bağlı xərclər və qoşulma haqqı ödənilmir, ETM texniki şərtlər əsasında (qoşulma ilə bağlı layihə işləri də daxil olmaqla) ETŞ-yə qoşulma işlərini öz hesabına 15 (on beş) iş günü müddətində həyata keçirir.

Yuxarıda sadalanan hallar istisna olarsa, sifarişçi tərəfindən texniki şərtlərin tələbləri yerinə yetirildikdən və qoşulma haqqı ETM-in bank hesabına ödənildikdən sonra, onun tikinti obyektinin ETŞ-yə qoşulmasına dair qoşulma aktı tərtib edilir və tikinti obyektini ETŞ-yə 5 (beş) iş günü ərzində qoşulur.

Qaydalara görə, avtoservis texniki şərti almaq (tələb edilən gücdən asılı olmayaraq) üçün tikinti obyektinin yerləşdiyi əraziyə xidmət edən enerji təchizatı müəssisəsinə ərizə ilə müraciət etməlidir. Həmin enerji təchizatı müəssisəsi sifarişçinin tikinti obyektinin yerləşdiyi əraziyə ən yaxın məsafədə olan lazımi gücə malik enerji mənbəyini müəyyən etməli və texniki şərtlər verməlidir.

Ən yaxın məsafədə müəyyən edilən enerji mənbəyi digər ETM-in xidmət etdiyi ərazidə olarsa, texniki şərtlər almaq üçün müraciət edilən ETM bu müraciəti texniki şərtlər verilməsi üçün dərhal həmin ETM-ə göndərir və bu barədə sifarişçiyə məlumat verir.

Qaydalara görə, müraciətə imtina verilməzsə, sorğunun və ya ərizənin qeydiyyatına alındığı gündən 20 (iyirmi) iş günü müddətində ETM texniki şərtin verilməsini təmin etməlidir. Bir qayda olaraq texniki şərtlərin qüvvədəqalma müddəti 2 il müəyyən edilir. Dövlət elektroenergetika müəssisəsi enerji təchizatı müəssisəsi ilə güc həddini ərizə alındığı gündən 20 (iyirmi) iş günü müddətində razılaşdırmalıdır.

Bakıda texniki şərtlərin verilməsi “Azərişiq” ASC (keçmiş “Bakielektrikşəbəkə” ASC) tərəfindən həyata keçirilir. Ancaq tezliklə “Azərişiq” ASC bütün Azərbaycan ərazisində istehlakçıların elektrik enerjisi ilə təminatını həyata keçirəcək. Hələ ki, texniki şərtlərin verilməsi “Tələb olunan gücü 200 Kvt-dək olan sifarişçilərin elektrik enerjisi qəbulədicilərinin (elektrik qurğularının) “ “Bakielektrikşəbəkə” ASC-nin və abonentlərin 0,4 Kv-luq elektrik şəbəkələrinə qoşulma Qaydaları” ilə tənzimlənir. Qaydalarda yazılır ki, obyektin tikinti-quraşdırma işlərinə başlamazdan əvvəl onun elektrik təchizatına texniki şərtlərin verilməsi üçün müraciət olunmalıdır. Elektrik təchizatına texniki şərtlərin alınması üçün aşağıda göstərilən sənədlər təqdim olunmalıdır:

- İdarə Heyəti sədrinin adına müraciət (məktub və ya ərizə);

- Obyektin tələb etdiyi elektrik gücünün layihə institutu və ya lisenziyası olan layihə müəssisəsi tərəfindən hesabattı;
- Mövcud obyektlərin məxsusluğunu təsdiq edən sənəd (şəhadətnamə, texniki pasport, sərəncam), fəaliyyətini təsdiq edən sənəd (sərəncam, VÖEN);
- Yeni obyektlər üçün ayrılmış torpaq sahəsinin sərəncamı və cizgisi (plandan çıxarış və ya texniki pasport);
- Əgər obyektin yerləşdiyi ərazinin yaxınlığında “Bakielektrikşəbəkə” ASC-yə məxsus elektrik şəbəkəsi olmazsa, onda yaxınlıqda şəbəkəsi olan abonentin (müəssisənin) rəsmi icazəsi;
- Obyektin tələb etdiyi güc 800 kVt-dan artıq olduqda, obyektin şəbəkəyə birləşdirilməsinə “Azərenerji” ASC-nin icazəsi.

Avtoservisnin tikintisinə başlanılmazdan əvvəl obyektin elektrik təchizatına verilmiş texniki şərtlər əsasında hazırlanmış layihə texniki şərti vermiş təşkilatla və “Dövlət Enerjinəzarət” idarəsi ilə razılaşdırılmalıdır. Yalnız bundan sonra razılaşdırılmış layihə əsasında elektrik-quraşdırma işləri yerinə yetirilə bilər.

Elektrik-quraşdırma işləri “Bakielektrikşəbəkə” ASC-nin razılığı əsasında və onun müvafiq rayon Enerji Təchizatı və Satışı İdarəsinin nəzarəti altında yüksək keyfiyyətlə, təcrübəli, səriştəli, kifayət qədər maddi-texniki bazaya malik, lisenziyası olan personallar tərəfindən abonentin vəsaiti hesabına yerinə yetirilir.

Obyektin şəbəkəyə birləşdirilməsi “Bakielektrikşəbəkə” ASC ilə enerji alqı-satqı müqaviləsi bağlandıqdan, “Bakielektrikşəbəkə” ASC-nin Nəzarət Departamentindən və “Dövlət Enerjinəzarət” idarəsindən işəburaxma aktı alındıqdan sonra mümkün olur.

Qeyd edək ki, Tarif (Qiymət) Şurasının 6 yanvar 2007-ci il tarixli, 3 sayılı qərarı ilə bütün istehlakçılar üçün 1kVt/saat elektrik enerjisinin pərakəndə satış qiyməti 6 qəpik müəyyən olunub.

5.2 Su təchizatı və kanalizasiya sistemləri ilə təmin olunma

Avtoservislərin su təchizatı və kanalizasiya sistemləri ilə təmin olunması “İstehlakçıların su təchizatı və tullantı sularının axıdılması sisteminə qoşulması üçün texniki şərtlərin verilməsi və qoşulması Qaydaları”¹⁵ ilə tənzimlənir. Su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə qoşulmaq üçün:

1. Sifarişçi bu obyektlərin inşası üçün tikiləcək obyektin su təchizatı və kanalizasiya sistemləri ilə təmin olunması məqsədi ilə bu kommunikasiyaların layihələndirilməsinə texniki tapşırıq almaq üçün “Azərsu” ASC-nin rəhbərliyinin adına yazılı müraciət etməlidir.
2. Müraciətə su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinə qoşulması nəzərdə tutulmuş obyektin inşası üçün torpaq sahəsinin ayrılmasını təsdiq edən sənədin surəti, obyektin bütün yeraltı

¹⁵ Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin 13 avqust 2014-cü il tarixli, 275 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmişdir.

kommunikasiyaları, tikilinin xarakteristikası (təyinatı, hündürlüyü və s.), tələb olunan suyun və tullantı sularının həcmi və sahənin geodezik əsasda hazırlanmış planı əlavə olunmalıdır.

Cəmiyyətin struktur bölməsi adıçəkilən qaydaların tələblərinə müvafiq olaraq toplanmış sənədlərə baxır, əraziyə baxış keçirərək texniki tapşırıq tərtib edir və müvafiq qaydada Cəmiyyətin rəhbərliyinə təqdim edir.

Su təchizatı və kanalizasiya müəssisəsinə məxsus su kəmərlərinə birləşmənin texniki tapşırığı aşağıdakıları müəyyən edir:

- a) su kəmərinə birləşmə nöqtəsini;
- b) layihə sənədlərinin razılaşıdırılma qaydasını;
- c) layihələndirilən (yenidən qurulan) su və kanalizasiya birləşmələrinin balans mənsubiyyətini;
- d) birləşmənin quruluşuna verilən xüsusi texniki tələbləri;
- e) birləşmə yerində hesablanmış basqını;
- f) nəzarət-ölçü cihazlarına və suölçmə qovşaqlarına normativ sənədlərə görə verilən tələbləri;
- g) su kəməri girişlərinin sayını;
- h) buraxılan suyun maksimal miqdarına, suişlətmə rejiminə, su anbarlarının və nasos stansiyalarının quruluşuna qoyulan tələbləri;
- i) texniki şərtlərin qüvvədə olma müddətini.

Texniki tapşırığa müvafiq layihənin hazırlanması sifarişçi təşkilat üçün zəruridir. Hazırlanmış layihə sənədləri razılaşıdırılma və rəy verilməsi məqsədilə iki nüsxədə Cəmiyyətə təqdim edilməlidir.

Su təchizatı və kanalizasiya müəssisəsi tərəfindən rəy verilmiş su təchizatı layihəsinin bir nüsxəsi sifarişçiyə və ya layihə təşkilatına qaytarılır, ikinci nüsxəsi isə texniki nəzarət və istismara qəbul zamanı istifadə edilmə üçün "Azərsu" ASC-də saxlanılır.

Razılaşıdırılmış layihə əsasında inşa olunmuş və istismara tam hazır vəziyyətdə olan obyektin su təchizatı və kanalizasiya sistemə birləşdirilməsi məqsədilə texniki şərt alması üçün sifarişçi "Azərsu" ASC-yə yazılı müraciət edir.

"Azərsu" ASC-nin struktur bölməsi sifarişçinin təqdim etdiyi sənədlərə əsasən obyektə baxış keçirir və obyektin su təchizatı və kanalizasiya sistemə birləşdirilməsi üçün texniki şərti hazırlayaraq imzalanması üçün müvafiq qaydada Cəmiyyətin rəhbərliyinə təqdim edir.

Qaydalara görə, Texniki şərtlərin verilməsi üçün haqq ödənilmir. Qaydaların 3.1.1-ci maddəsinə görə, qoşulma haqqı Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən olunmalıdır. Lakin hələki Tarif Şurasının belə bir qərarı yoxdur.

5.3 Qazdan istifadə üçün texniki şərtlərin alınması

Qazdan adətən, avtoservisin qızdırılması üçün istifadə olunur. Avtoservislərin qaz təchizatına çıxışı "Qaz təchizatı haqqında" Azərbaycan Respublikasının 30 iyun 1998-ci il tarixli, 13-IQ sayılı Qanunu, Nazirlər Kabinetinin 12 may 2011-ci il, tarixli, 80 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş "Qazdan

istifadə qaydaları” və “Azəriqaz” İstehsalat Birliyinin baş direktoru tərəfindən tədiq edilmiş “Qaz qurğularının qaz paylayıcı şəbəkəyə qoşulması üçün texniki şərtlərin verilməsi” qaydaları ilə tənzimlənir.

“Qaz təchizatı haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununda yazılır ki, qaz təchizatçıların qaz paylayıcıları tərəfindən təchizatının ümumi şərtləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanının müəyyən etdiyi qaydalarla təyin edilə bilər. İstehlakçılara qazın verilməsi üçün qazpaylayıcı şəbəkəyə qoşulmanın texniki şərtlərinin verilməsi qaydası müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir¹⁶.

Eyni zamanda, “Qazdan istifadə qaydaları”nda qeyd olunur ki, yalnız tikintisi və ya yenidən qurulması nəzərdə tutulan, habelə qaz təchizatı sxemi dəyişdirilən qaz qurğularının qazpaylayıcı şəbəkəyə qoşulması üçün qaz paylayıcıdan texniki şərt alınmalıdır. Texniki şərtin verilməsi qaydası və yaşayış binalarının, o cümlədən mənzillərin qaz xətlərinə qoşulma qaydası müvafiq normativ hüquqi aktlarla müəyyən edilir¹⁷.

Ancaq texniki şərtin verilməsi üçün əsas sənəd daxili əmrlə təsdiq olunmuş “Qaz qurğularının qaz paylayıcı şəbəkəyə qoşulması üçün texniki şərtlərin verilməsi” qaydalarıdır. Qaydalar yalnız tikintisi, yaxud yenidən qurulması nəzərdə tutulan, həmçinin qaz təchizatı sxemini dəyişdirilən qaz qurğularının qaz paylayıcı şəbəkəyə qoşulması üçün texniki şərtlərin verilməsi qaydalarını və şərtlərini müəyyən edir. Tikintisi, yaxud yenidən qurulması nəzərdə tutulan, həmçinin yenidənqurma nəticəsində qaz təchizatı sxemi dəyişən qaz qurğularının qaz paylayıcı şəbəkəyə qoşulması üçün texniki şərtlər tələb olunan qazın həcmindən asılı olmayaraq qaz paylayıcısı tərəfindən verilir.

Texniki şərtin standart forması və təsdiq edilməsi proseduru qaz paylayıcısı tərəfindən müəyyən edilir. Layihə-smeta sənədlərinin hazırlanması, tikinti-quraşdırma işlərinin aparılması, qaz qurğularının quraşdırılması və onların istismarı zamanı bu Qaydaların və texniki şərtlərin tələblərinə əməl edilməsi Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən qaz paylayıcısı, hüquqi və fiziki şəxs olan qaz istehlakçıları və layihə təşkilatları üçün məcburidir.

Qeyd edək ki, texniki şərtin qüvvədə qalma müddəti bir ildir.

Qaydalarda nəzərdə tutulduğu kimi avtoservislərin qazlaşdırılması üçün fiziki və ya hüquqi şəxs müvafiq ərizə və ya məktubla qaz paylayıcısına müraciət etməlidir. Müraciətdə quraşdırılacaq qaz cihazları və onların qaz sərfi haqda məlumatlar göstərməlidir.

Ərizəyə və ya məktuba aşağıdakı sənədlər əlavə edilməlidir:

- fiziki şəxsin şəxsiyyət vəsiqəsinin, hüquqi şəxsin təsis sənədinin surəti;
- qazlaşdırılacaq avtoservisə mülkiyyət hüququnu təsdiq edən sənədin surəti (torpaq sahəsində obyektin tikilməsi ilə bağlı sənədin surəti və ya torpaq sahəsinin ayrılması barədə sənədin surəti);
- ərazinin (torpaq sahəsinin) planı (sxemi).

Təqdim edilən sənədlər şəxsiyyət vəsiqəsini təqdim edən vətəndaşın (müraciət edənin) adı

¹⁶ Maddə 13. Qazın paylanması

¹⁷ Maddə 2. Qaz qurğularının qazpaylayıcı şəbəkəyə qoşulması, istismara qəbulu və istismarı

və soyadına uyğun olmalıdır.

Təqdim edilən sənədlər tam olmadığı halda avtoservisin qazlaşdırılması barədə ərizə (məktub) qəbul edilmir, poçtla göndərildiyi halda müraciət edənün ünvanına geri qaytarılır.

Avtoservisin qazlaşdırılması barədə müraciət qəbul edildikdən sonra qaz paylayıcısının yerli struktur bölməsinin mütəxəssisləri tərəfindən obyektə baxış keçirilərək perspektiv nəzərə alınmaqla qaz təchizatı mənbəyi müəyyən edilir və qaz xəttinin sxemi çəkilir, müvafiq qaydada texniki rəy tərtib edilir. Baxış nəticəsində obyektin qazlaşdırılması “Qaz Təsərrufatında Texniki Təhlükəsizlik Qaydaları”nın və “Tikinti Norma və Qaydaları”nın tələblərinə zidd olduğu halda müraciət edən vətəndaşa əsaslandırılmış imtina cavabı verilir.

Baxış nəticəsində tərtib edilmiş texniki rəy və sxem əsasında obyektin qazlaşdırılması üçün texniki şərt hazırlanır və müəyyən edilmiş qaydada bu sahədə təcrübəsi və xüsusi razılığı (lisenziyası) olan layihə təşkilatı tərəfindən layihə - smeta sənədlərinin hazırlanması üçün sifarişçiyə təqdim edilir.

Avtoservisin qazlaşdırılması üçün verilən texniki şərtlərdə aşağıdakı tələb və şərtlər göstərilir:

- şəbəkənin perspektiv inkişafı nəzərə alınmaqla qaz paylayıcı şəbəkəyə qoşulma nöqtəsi;
- qoşulma nöqtəsində qazın təzyiqi (aşağı və yuxarı həddi);
- qoşulma nöqtəsində qazın keyfiyyət göstəriciləri;
- quraşdırılacaq qaz cihazları və avadanlıqlarının qüvvədə olan norma və standartlara uyğun olması haqda tələblər;
- çəkiləcək qaz kəmərinin layihə-smeta sənədlərinə qoyulan tələblər;
 - tikinti quraşdırma işlərinin aparılması, qaz sayğaclarının quraşdırılması və uçota aid tələblər;
 - sifarişçi tərəfindən qaz kəməri trassası üçün yerli icra hakimiyyətindən (və ya bələdiyyələrdən) torpaq sahəsinin ayrılması və tikinti işlərinin aparılmasına müvafiq qaydada icazə alınması barədə tələblər;
 - layihə - smeta sənədlərinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanları və digər marağı olan orqan və təşkilatlarla razılaşdırılması barədə tələblər;
 - Avtoservisin qoşulma mənbəyi olan mövcud qaz şəbəkəsinin gücləndirilməsi, bərpası və ya yenidən qurulması barədə əsaslandırılmış tələblər. Burada mövcud qaz təchizatı borularının daha iri borularla əvəz edilməsi, qaz paylayıcı stansiyalarının, qaz tənzimləyici məntəqələrin (şkafların) yenidən qurulması (təmiri), pay bölgüsü prinsipi əsasında magistral və ya küçə qaz xətlərinin çəkilməsi nəzərdə tutulur.

Qaydalara görə, mövcud qaz şəbəkəsinin gücləndirilməsi, bərpası və ya yenidən qurulması barədə texniki şərtə göstərilən tələblərə əsasən nəzərdə tutulan işlər sifarişçi tərəfindən və ya qarşılıqlı razılaşma (müqavilə) əsasında onun vəsaiti hesabına qaz paylayıcısı tərəfindən yerinə yetirilir. Şəbəkənin gücləndirilməsi üçün sifarişçinin vəsaiti hesabına qaz paylayıcısı tərəfindən yerinə yetiriləcək işlərin dəyəri tələb olunan ümumi saatlıq qaz sərfindən asılı olaraq müəyyən edilir.

Qeyd edək ki, qaz şəbəkəsinin gücləndirilməsi, bərpası və ya yenidən qurulması barədə

texniki şərtə göstərilən tələblərə əsasən nəzərdə tutulan işlər sifarişçi tərəfindən yerinə yetirildiyi halda müvafiq istismara qəbul aktı müəyyən olunmuş qaydada qaz paylayıcısına təqdim edildikdən sonra, həmin işlər sifarişçinin vəsaiti hesabına qaz paylayıcısı tərəfindən yerinə yetirildikdə isə qarşılıqlı razılaşma (müqavilə) əsasında müəyyən edilmiş vəsait müvafiq qaydada qaz paylayıcısının hesablaşma hesabına ödənildikdən sonra qaz qurğusuna qazın verilməsi təmin edilir.

Azərbaycan Respublikası Tarif (Qiymət) Şurasının 2 dekabr 2013-cü il tarixli, 13 sayılı qərarı ilə təbii qazın pərakəndə satışı həm əhali, həm də qeyri-əhali üçün 1000 kub metr 100 manat kimi müəyyənləşdirilib.

6. Avtoservislərlə bağlı vergi qanunvericiliyinin tələbləri

Vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektləri ya fiziki şəxs sahibkar, ya da hüquqi şəxs kimi Vergilər Nazirliyində qeydiyyatdan keçməklə fəaliyyət göstərə bilirlər. Azərbaycan Respublikası Vergi Məcəlləsinə (VM) görə, 12 aylıq dövrün istənilən ayında (aylarında) vergi tutulan əməliyyatların həcmi 120.000 manat və ondan az olan şəxslər sadələşdirilmiş vergi ödəyicisi olmaq hüququna malikdirlər¹⁸. Vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektlərinin aylıq dövriyyələri əksər hallarda bu məbləği aşmadığından onlar sadələşdirilmiş vergi ödəyiciləridirlər. Əgər aylıq dövriyyə bu məbləği aşarsa onlar avtomatik olaraq Əlavə Dəyər Vergisi (ƏDV) ödəyicisinə çevrilirlər.

VM-də avtomobillərə texniki xidmətlə bağlı xüsusi hal nəzərdə tutulub. Belə ki, VM-nin 16-cı maddəsində (**Vergi ödəyicisinin vəzifələri**) nağd pul əməliyyatlarının kassa aparatları ilə həyata keçirilməsinə güzəşt tətbiq edilən fəaliyyət sahələri təsbit olunub.

Onların içərisində “Nəqliyyat vasitələrinə texniki və digər xidmətlər” (**Maddə 16.1.8.27.5**) də var. Lakin o halda avtoservislərə kassa aparatlarından istifadə olunmaması uyğun görülür ki, işçilərin sayı 2 nəfərdən çox olmasın. Əgər avtoservislərdə işçilərin sayı 2 nəfərdən çox olarsa, onlar mütləq kassa aparatlarından istifadə etməlidirlər. Əks halda VM-ə uyğun olaraq aşağıdakı maliyyə sanksiyaları tətbiq olunur:

“58.7.1. təqvim ili ərzində belə hallara birinci dəfə yol verildikdə — 400 manat məbləğində;

58.7.2. təqvim ili ərzində belə hallara ikinci dəfə yol verildikdə — 800 manat məbləğində;

58.7.3. təqvim ili ərzində belə hallara üç və daha çox dəfə yol verildikdə — 1200 manat məbləğində maliyyə sanksiyası tətbiq edilir”.

¹⁸ Vergi Məcəlləsi. Maddə 218. Sadələşdirilmiş verginin ödəyiciləri

7. Avtoservislərlə bağlı dövlət standartları

2013-cü ilin oktyabr ayında SMPDA tərəfindən avtoservislərlə bağlı 2 dövlət standartı qəbul olunub. Bunlardan biri **AZS STB 960-2013 (Nəqliyyat vasitələrinə texniki xidmət və təmir. Ümumi təhlükəsizlik tələbləri)** dövlət standartıdır ki, M, N, O kateqoriyalarında olan mexaniki nəqliyyat vasitələrinin bütün texniki xidmətinin, təmirinin təhlükəsizlik qaydalarını müəyyən edir.

Digər standart **AZS STB 1175-2013**-dür. Bu standart “**Avtoservis müəssisələrində nəqliyyat vasitələrinə xidmətlər. Xidmət qaydaları**” adlanır ki, avtoservis müəssisələrində nəqliyyat vasitələrinə xidmət qaydalarını müəyyən edir.

AZS STB 960-2013 standartında texnoloji proselərə, iş yerinin hazırlanmasının təhlükəsizliyinə, nəqliyyat vasitələrinə, onların ehtiyat hissələrinə texniki xidmət və təmirə bağlı tələblər, texniki xidmət və təmir işlərinin aparılması zamanı təhlükəsizlik tələbləri, nəqliyyat vasitələri saxlanılan açıq meydançalara və istehsalat yerlərinə olan tələblər, istehsalat avadanlıqlarının yerləşdirilməsinə və iş yerlərinin təşkilinə olan tələblər, nəqliyyat vasitələrinin, onların ehtiyat hissələrinin və tullantıların saxlanılmasına olan tələblər, işçilərin fərdi mühafizə vasitələrinin tətbiqinə olan tələblər və təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirilməsinə nəzarət standartları yer alıb. Qeyd edək ki, bu standart mexaniki avtonəqliyyat vasitələrilə bağlıdır.

AZS STB 1175-2013 standartına görə, avtoservis müəssisəsi müəssisənin iş rejimi, ustaların adları, fəsilələri, atalarının adları yazılan lövhə olmalıdır. Eyni zamanda NN-dən aldığı rəyin surəti və avtoservisin göstərdiyi xidmətlərin siyahısı görünən yerdən asılmalıdır.

Standart tələb edir ki, sifarişlərin rəsmiləşdirilməsi, qeydiyyatı ya jurnalda, ya da elektron qaydada aparılmalı, göstərilən xidmətlərin qiymətləri əvvəlcədən bəlli olmalıdır.

Verilən sifarişlər rəsmiləşdirilərkən, özündə aşağıdakı göstəriciləri əks etdirməlidir:

- *Sifarişçinin əsas göstəriciləri (nəqliyyat vasitəsinin sahibinin və ya onun nümayəndəsinin adı, soyadı, atasının adı, ünvanı, telefonu);*
- *Nəqliyyat vasitəsinin əsas göstəriciləri (markası, buraxılış ili, ban nömrəsi və sair);*
- *Görüləcək işlərin təsviri;*
- *Sifarişin verildiyi və işlərin yekunlaşacağı tarixlər və sair.*

Standarta görə, əgər sifariş sənədində başqa hallar nəzərdə tutulmayıbsa, görülən işin (xidmətin) dəyəri tam ödənildikdən sonra nəqliyyat vasitəsi sifarişçiyə təqdim olunur. Nəqliyyat vasitəsi sahibinə yalnız məsul şəxs tərəfindən görülən işlərin keyfiyyəti yoxlanıldıqdan sonra qaytarılmalıdır. Xidmətin göstərilməsini təsdiq edən sənəd ciddi hesabat blankı olmalı və iki nüsxədə tərtib olunmalıdır.

Avtoservis sifarişlərin vaxtında və keyfiyyətlə həyata keçirilməsinə, xidmətə qəbul olunmuş nəqliyyat vasitəsinin qanunvericiliyə uyğun olaraq saxlanılmasına görə məsuliyyət daşıyır.

Bu iki standartdan əlavə SMPDA 15.05.2007-ci il tarixli, 060 nömrəli Əmri ilə “**Avtomobil nəqliyyatı vasitələrinə təminatlı texniki xidmət göstərən texniki-təmir stansiyaları və sahələri**”

sahə standartlarını təsdiq edib. Bu standartı NN nazirliyi və Azərbaycan Texniki Universitetinin (AzTU) mütəxəssisləri birgə hazırlayıblar.

Standartları hazırlanmasında yaxından iştirak etmiş, AzTU-nun Avtonəqliyyat vasitələri kafedrasının müdiri, texnika elmləri namizədi Sülhəddin Gözəlov bildirib ki, bu standartın təbii ilə bağlı müəyyən problemlər var¹⁹. Onun fikrincə, standartların bütün avtoservislərdə tətbiqi xırda xidmət müəssisələrinin bağlanması səbəb ola bilər və bu da sosial gərginliyə yol açar. Ona görə də adıçəkilən standartın hələki kiçik avtoservislərdə tətbiqi mümkün deyil, bu standart yeni yaradılan servis müəssisələrində tətbiq olunur.

Avtoservislərin texniki təhlükəsizliyi ilə bağlı tələblərə nəzarəti müvafiq qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq Fövqəladə Hallar Nazirliyi həyata keçirir.

8. Avtoservislərdə çalışan kadrların hazırlığı vəziyyəti

Əgər 15 il öncə sovet və Rusiya istehsalı maşınlar istisna olmaqla, xaricdə istehsal edilmiş avtomobillərin sahibləri daha çox “bu maşını harda təmir etdirmək olar” sualını verirdilərsə, 10 il öncə o sual “harda daha ucuz təmir etdirmək olar” sualı ilə əvəzlənmişdi. 5 il öncə isə biz daha çox “bu maşını harda daha keyfiyyətli təmir etdirmək olar” sualını daha tez-tez eşidirdik. Hazırda əksər avtomobil sahibləri keyfiyyətlə yanaşı daha rahat, komfortlu təmir yerləri axtarırlar.

Rəsmi statistik məlumatlara görə, Azərbaycanda 2013-cü ilin əvvəlinə nəqliyyat vasitələrinin sayı **1 232 678 olub**. Onun **1,048,806-ı** (85.1%-ni) minik avtomobilləri təşkil edib. Digər bir statistik göstəriciyə, Daxili İşlər Nazirliyinin (DİN) məlumatına görə, 2013-cü ilin sonuna bu rəqəm **1.245.677** vahid olub²⁰.

2013-cü ilin əvvəlinə hər hər 1000 nəfərə düşən minik avtomobillərinin sayı **112** ədəd olub. Hər 100 ailəyə düşən şəxsi minik avtomobillərinin sayı isə **50** ədəd təşkil edib.

Minik avtomobillərinin markalarına görə bölgüsünə gəlinə, onların tərkibində hələ də köhnə sovet və Rusiya avtomobillərinin xüsusi çəkisi yüksəkdir. 2013-cü ilin əvvəlinə ölkəmizdə **515 607** ədəd Rusiya və Müstəqil Dövlətlər Birliyi (MDB) ölkələri istehsalı olan avtomobillər qeydə alınıb ki, bu da ümumi minik avtomobilləri parkının 49.2%-ni təşkil edir²¹.

1 №-li diaqramda minik avtomobilləri parkını təşkil edən əsas markaların sayı verilib ki, onların ümumi sayda xüsusi çəkisi 70%-ə yaxındır.

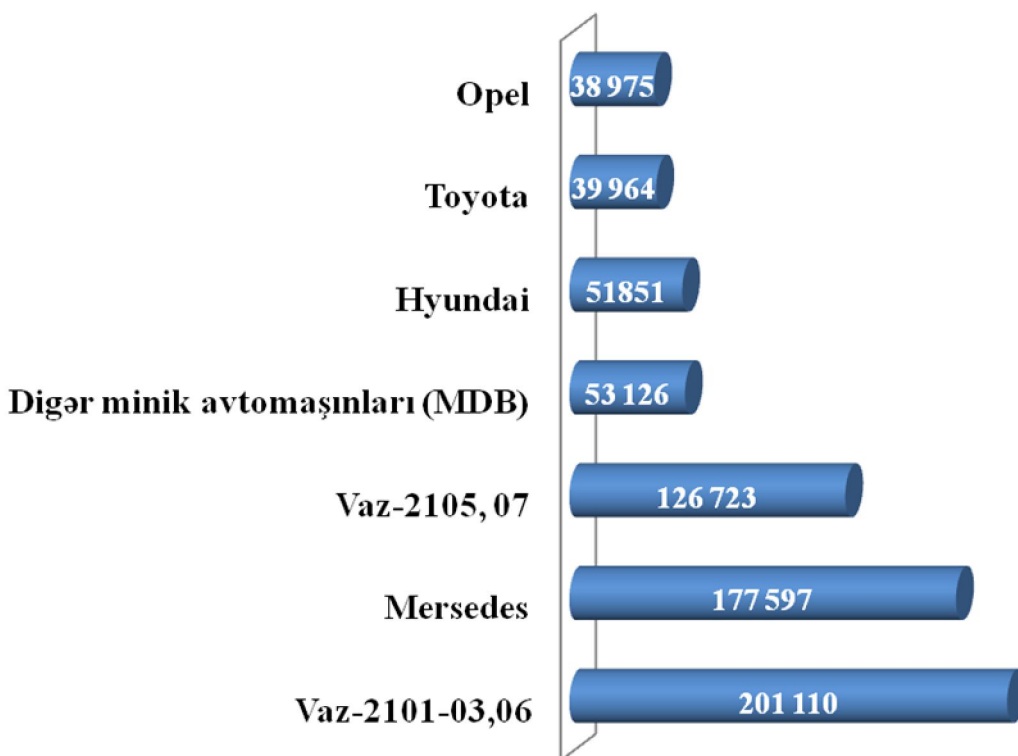
Statistik rəqəmlərdən görüldüyü kimi köhnə sovet və Rusiya avtomobilləri ilə digər xarici ölkələrin istehsalı olan minik avtomobilləri minik avtomobilləri parkını yarıbayarı bölüşüblər. Ancaq bu da bir faktır ki, xarici minik avtomobillərinin əksər hissəsi paytaxtda cəmləşib, sovet və Rusiya istehsalı olan avtomobillər isə regionlar üzrə səpələnib.

¹⁹ <http://news.milli.az/society/78358.html>

²⁰ Daha geniş məlumat üçün bax. Əlavə 2. Nəqliyyat vasitələrinin sayı, ədədlə

²¹ Daha geniş məlumat üçün bax. Əlavə 3. Minik avtomobillərin markalarına görə bölgüsü, ədədlə

Diaqram 1. Əsas minik avtomobillərinin sayı, ədədlə

Son illər xarici minik avtomobillərinin xüsusi çəkisinin artması avtoservislərin peşəkarlığını şərtləndirməli idi. Çox təəssüf ki, bu proses çox ləng gedir. Fəaliyyətləri daha çox nəzərə çarpan tanınmış xarici avtomobil markalarının iri servisləri istisna olmaqla kiçik sahibkarlıq subyektlərinə məxsus ənənəvi avtoservis müəssisələrində ustaların peşəkarlığı günün tələblərindən geri qalır.

Tədqiqat daxilində kiçik avtoservislərdə çalışan ustalar (mütəxəssislər) arasında keçirilmiş sorğunun nəticələri də bunu sübut edir. Sorğuya cəlb edilmiş ustaların demək olar ki, hamısı sənəti hansısa ustanın yanında şagird durmaqla öyrəndiyini etiraf edib. Onların 75%-i son 3 ildə heç bir təkmilləşmə kursu keçmədiyini, 16.7%-i bu məqsədlə müvafiq ədəbiyyatlar mütaliə etdiyini, 8.3%-i isə texniki peşə məktəblərində kurs keçdiyini bildirib.

Xarici avtomobil markalarının mövcud servisləri mütəxəssislərinin xaricdə təkmilləşdirmə kursu keçməsinə, avtomobil istehsal edən zavodlarda texnoloji proseslə yerində tanış olmalarını təmin edirlər. Eyni zamanda, belə servislərdə çalışan ustalara (mütəxəssislərə) vaxtaşırı təlimlər keçildiyindən onlar yeniliklərdən xəbərdar olmaq imkanı qazanırlar. Lakin kiçik avtoservislərdən fərqli olaraq belə servis mərkəzlərində qiymətlərin xeyli yüksək olması onların xidmətlərindən istifadə əmsalını aşağı salır.

Ekspertlərin fikrincə, maşın ustaları hazırlamağın ən optimal yollarından biri bütün dünyada olduğu

kimi sənət öyrədən texniki-peşə məktəblərinin bazasından faydalanmaqdır.

Hazırda Azərbaycanda 100-dən çox texniki peşə təhsili verən təhsil müəssisələri olsa da (108 peşə təhsili müəssisəsi, o cümlədən 48 peşə liseyi, 1 peşə tədris mərkəzi və 59 peşə məktəbi), onların maddi-texniki bazası həddən artıq köhnəliyindən, eyni zamanda, tədris verən müəllimlərin təkmilləşdirmə kurslarına cəlb olunmaması səbəbindən belə təhsil ocaqlarında verilən təhsilin heç bir praktiki əhəmiyyəti olmur. Son nəticədə, texniki-peşə məktəblərini bitirənlər də öz peşələrini usta yanında öyrənməli olurlar.

Ölkəmizdə Azərbaycan Respublikasında texniki peşə təhsilinin inkişafı üzrə Dövlət Proqramı" (2007-2012-ci illər) icra olunsa da, çox təəssüf ki, daha çox tələbat olan peşələrdən biri kimi avtomexanik ixtisası üzrə texniki bazanın hər hansı əhəmiyyətli yenilənməsi müşahidə olunmayıb.

Eyni zamanda, bu sahədə çalışan müəllim-ustaların əksəriyyəti qadınlardır. Çünki 150 manat maaşa heç bir kişi müəllim texniki-peşə məktəb və liseylərində çalışmaz. Müəllim-ustaların ixtisaslarının artırılması məsələsi də maddi yetersizlik ucbatından həyata keçirilmir.

9. Tapıntlar

1. Bəzi avtoservislərin müasir qanunvericiliyin tələblərinə uyğun formalaşdırılmaması və fəaliyyət göstərməməsi.

Sorğu nəticəsində məlum olub ki, sorğuya cəlb olunmuş avtoservislərin 41.7%-i sahibkarlıq subyekti kimi vergi qeydiyyatından keçməyib, NN-dən razılıq rəyi almayıb, dövlət büdcəsinə və Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna (DSMF) heç bir vergi ödəmir.

2. Avtoservislərdə çalışanların bu sahə ilə bağlı dövlət standartlarından xəbərsiz olması.

Sorğuya cəlb olunmuş avtoservislərdə çalışanların hamısı dövlət standartları ilə bağlı məlimatsız olduqlarını, bu barədə hər hansı rəsmi qurumun onları məlumatlandırmadıqlarını bildiriblər.

3. Avtoservislərdə çalışanların əksəriyyətinin heç bir sənət, peşə tədrisi müəssisəsində təhsil almaması, mütəmadi olaraq təkmilləşdirmə kursu keçməməsi.

Sorğuya cəlb edilmiş ustaların demək olar ki, hamısı sənəti hansısa ustanın yanında şagird durmaqla öyrəndiyini etiraf edib. Onların 75%-i son 3 ildə heç bir təkmilləşmə kursu keçmədiyini, 16.7%-i bu məqsədlə müvafiq ədəbiyyatlar mütalə etdiyini, 8.3%-i isə texniki peşə məktəblərində kurs keçdiyini bildirib.

4. Texniki-peşə təhsili verən tədris müəssisələrinin maddi-texniki bazasının həddən artıq köhnəlməsi, usta müəllimlərin təkmilləşdirmə kursuna cəlb olunmaması.

Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən 100-dən artıq peşə təhsili müəssisələrinin texniki bazası sovet dönəmindən sonra ya yenilənməyib, ya da çox cüzi yenilənmə həyata keçirilib. Eyni zamanda, sənət müəllimləri köhnə üsullarla köhnə ədəbiyyatlardan tədris verməyi davam etdirirlər. Texniki-peşə məktəb və liseylərində yalnız köhnə sovet avtomobillərinin təmiri öyrədilir. Ayda 150 manat əmək haqqı alan usta müəllimlərin hər hansı təkmilləşdirmə kurslarına cəlb olunması həyata keçirilmir.

5. Avtoservislərin əksəriyyətində onların fəaliyyətinə inzibati maneələr yaradılır.

Sorğuya cəlb olunmuş avtoservislərin 83.3%-də onların fəaliyyətinə vergi orqanları, polis və NN-nin müfəttişləri tərəfindən inzibati maneələrin yaradıldığını bildiriblər.

6. İşçilərlə əmək müqavilələrinin bağlanmaması.

Sorğu nəticəsində məlum olub ki, sorğuya cəlb olunmuş avtoservislərin heç birində işçilərlə əmək müqavilələri bağlanmayıb.

7. Qanunvericilikdə texniki şərtlərin alınması haqqının Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən olunması nəzərdə tutulsa da, Şuranın belə qərarları yoxdur.

“İstehlakçıların elektrik enerjisi (gücü) alması üçün texniki şərtlərin verilməsi və enerji təchizati şəbəkəsinə qoşulması Qaydaları”nın 1.10-cu maddəsində yazılır: “Tikinti obyektlərinin Enerji Təchizati Şəbəkəsinə (ETŞ) qoşulması (qoşulma nöqtəsindən tikinti obyektinə qədər məsafə nəzərə alınmaqla) üçün haqq Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən olunur”.

“İstehlakçıların su təchizati və tullantı sularının axıdılması sistemə qoşulması üçün texniki şərtlərin verilməsi və qoşulması Qaydaları”nın 3.1.1-ci maddəsinə görə, qoşulma haqqı Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən olunmalıdır.

8. Avtoservislərin texniki şərtləri alması prosesi qanunvericiliyin tələblərinə uyğun həyata keçirilməyib.

Sorğuya cəlb olunmuş avtoservislərin heç biri texniki şərtin alınması ilə bağlı xidmət müəssisələri ilə müqavilə bağlamayıb, bu proses qeyri-rəsmi şəkildə həyata keçirilib. Lakin kommunal xidmətlərdən istifadə ilə bağlı ödənişlər mütəmadi həyata keçirilir.

10. Tövsiyələr

1. Avtoservislərin qanunvericiliyin tələblərinə uyğun qeydiyyatdan keçməsi təmin olunmalı, onlar kiçik sahibkarlıq subyektləri kimi dövlət büdcəsinə və DSMF-ə ödənişləri həyata keçirməlidirlər.
2. SMTDA-nın hazırladığı standartlarla bağlı avtoservislər məlumatlandırılmalı , onların fəaliyyətlərinin tədricən bu standartların tələblərinə qurulması həyata keçirilməlidir.
3. Avtoservislərdə çalışanların və bu sənəti seçmək istəyənlərin dövrün tələblərinə uyğun təhsil almaları üçün mövcud texniki peçə təhsili verən tədris müəssisələrinin ilkin olaraq bir neçəsinin maddi-texniki bazası gücləndirilməlidir. Eyni zamanda, tanınmış xarici markaların servis mərkəzlərində çalışanların müəllim kimi bu məktəblərdə tədris prosesinə cəlb olunması həyata keçirilməlidir. Paralel olaraq hazırkı müəllimlərin də tanınmış xarici markaların servis mərkəzlərində təkmilləşdirmə kursları keçməsi təmin olunmalıdır.
4. Avtoservislərdə çalışan işçilərlə əmək müqavilələrinin bağlanması təmin olunmalıdır.
5. Suya, işığa və qaza qoşulma haqqının Azərbaycan Respublikasının Tarif (qiymət) Şurası tərəfindən müəyyən olunması həyata keçirilməlidir.
6. “Sahibkarlıq sahəsində aparılan yoxlamaların tənzimlənməsi və sahibkarların maraqlarının müdafiəsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2013-cü il 2 iyul tarixli 714-IVQ nömrəli Qanununa müvafiq olaraq avtoservislərin fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilələrin qarşısı alınmalıdır.

11. Əlavələr

Əlavə 11.1 Vətəndaşlara məxsus nəqliyyat vasitələrinin təmiri və onlara texniki xidmət göstərilməsi ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektləri

Rayon (şəhər)	2012								
	Cəmi			O cümlədən					
	Subyektlərin sayı, vahid	İşçilər insayı, nəfər	Xidmətin (işin) həcmi, min manat	Fizikişəxslər			Hüquqişəxslər		
Subyektlərin sayı, vahid				İşçilərin sayı, nəfər	Xidmətin (işin) həcmi, min manat	Subyektlərin sayı, vahid	İşçilərin sayı, nəfər	Xidmətin (işin) həcmi, min manat	
Bakı ş.	1 306	5 421	44 918,2	1 216	4 001	36 886,0	90	1 420	8 032,2
Abşeroniqtisadi rayonu	545	1 927	24 016,1	529	1 629	23 871,2	16	298	144,9
Abşeron	154	695	9 091,1	149	492	9 084,2	5	203	6,9
Xızı	3	6	852,3	3	6	852,3			
Sumqayıt ş.	388	1 226	14 072,7	377	1 131	13 934,7	11	95	138,0
Gəncə-Qazaxiqtisadi rayonu	881	1 965	46 963,9	865	1 841	46 898,9	16	124	65,0
Gəncə ş.	343	943	15 328,2	329	823	15 282,2	14	120	46,0
Naftalan ş.	3	6	895,7	3	6	895,7			
Ağstafa	54	104	1 859,9	53	101	1 841,9	1	3	18,0
Daşkəsən	6	11	1 147,7	6	11	1 147,7			
Gədəbəy	38	72	1 338,0	38	72	1 338,0			
Goranboy	68	129	1 202,4	68	129	1 202,4			
Göygöl	44	84	1 077,3	44	84	1 077,3			
Qazax	44	84	3 579,5	44	84	3 579,5			
Samux	24	45	1 021,8	23	44	1 020,8	1	1	1,0
Tovuz	109	207	9 522,1	109	207	9 522,1			
Şəmkir	148	281	9 991,23	148	281	9 991,23			
Şəki-Zaqatalaiqtisadi rayonu - cəmi	607	1 173	23 000,3	600	1 140	22 919,9	7	33	80,4
Balakən	94	182	5 978,5	93	177	5 963,5	1	5	15,0
Qax	46	87	1 303,2	46	87	1 303,2			
Qəbələ	153	291	6 918,3	153	291	6 918,3			
Oğuz	30	57	2 053,0	30	57	2 053,0			
Zaqatala	118	232	4 468,4	114	217	4 430,9	4	15	37,5
Şəki	166	325	2 279,0	164	312	2 251,1	2	13	27,9
Lənkəraniqtisadi rayonu - cəmi	303	623	21 718,7	295	561	21 474,2	8	62	244,5
Astara	41	78	2 019,1	41	78	2 019,1			
Cəlilabad	58	124	3 992,4	56	106	3 936,5	2	18	55,9
Lerik	7	13	1 887,9	7	13	1 887,9			
Masallı	115	225	6 796,3	113	215	6 776,7	2	10	19,6
Yardımlı	11	21	1 710,7	7	13	1 887,9			
Lənkəran	71	161	5 312,3	67	127	5 143,3	4	34	169,0
Quba-Xaçmaziqtisadi rayonu - cəmi	366	723	4 429,2	363	690	4 368,3	3	33	60,9

Şabran	28	53	521,3	28	53	521,3			
Xaçmaz	117	248	151,8	116	220	93,8	1	28	58,0
Quba	159	303	819,6	157	298	816,7	2	5	2,9
Qusar	45	86	2 328,4	45	86	2 328,4			
Siyəzən	17	32	608,2	17	32	608,2			
Aranıqtisadira yonu - cəmi	1 213	2 505	45 244,6	1 183	2 297	43 977,8	30	208	1 266,8
Şirvan ş.	65	151	3 772,9	58	116	2 953,9	7	35	819,0
Mingəçevir ş.	117	233	2 082,0	115	219	2 033,0	2	14	49,0
Yevlax	75	143	1 841,9	75	143	1 841,9			
Ağcabədi	31	71	2 899,5	29	55	2 884,4	2	16	15,1
Ağdaş	64	135	2 274,7	62	118	2 193,7	2	17	81,0
Beyləqan	51	98	2 449,3	49	93	2 415,3	2	5	34,0
Bərdə	121	252	2 306,6	119	226	2 238,0	2	26	62,6
Biləsuvar	50	95	2 350,6	48	91	2 313,6	2	4	37,0
Göyçay	122	268	6 014,3	119	226	5 925,2	3	42	89,1
Hacıqabul	33	63	2 008,7	33	63	2 008,7			
İmişli	54	106	2 526,0	52	99	2 519,5	2	7	6,5
Kürdəmir	54	103	2 384,0	54	103	2 384,0			
Neftçala	54	103	2 210,2	54	103	2 210,2			
Saatlı	69	131	1 841,9	69	131	1 841,9			
Sabirabad	63	126	2 088,8	62	118	2 079,9	1	8	8,9
Salyan	111	278	4 493,9	108	248	4 430,9	3	30	63,0
Ucar	45	86	888,5	43	82	886,9	2	4	1,6
Zərdab	34	65	816,7	34	65	816,7			
YuxarıQaraba ğiqtisadirayon u - cəmi	70	131	1 844,5	67	127	1 645,5	3	4	199,0
Ağdam	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tərtər	47	89	1 119,5	46	87	950,5	1	2	169,0
Xocavənd	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Xocalı	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Şuşa	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Cəbrayıl	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Füzuli	23	42	725,0	21	40	695,0	2	2	30,0
Kəlbəcər-Laçın iqtisadi rayonu-cəmi	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kəlbəcər	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Laçın	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zəngilan	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Qubadlı	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dağlıq- Şirvaniqtisadir ayonu - cəmi	278	536	8 259,6	277	526	8 241,5	1	10	18,1
Ağsu	55	105	2 328,4	55	105	2 328,4			
İsmayıllı	64	130	2 257,9	63	120	2 239,8	1	10	18,1
Qobustan	30	57	1 848,8	30	57	1 848,8			
Şamaxı	129	245	1 824,5	129	245	1 824,5			
Naxçıvan MR	128	251	9 534,9	125	238	9 496,9	3	13	38,0
Ölkəüzrə-cəmi	5 697	15 254	229 930,0	5 520	13 049	219 780,2	177	2 205	10 149,8

Əlavə 11.2. Nəqliyyat vasitələrinin sayı, ədədlə

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Cəmi	690,012	773,318	860,047	925,866	982,553	1,037,626	1,135,936	1,232,678
minik avtomobilləri	548,979	616,853	700,080	759,203	815,683	871,449	958,594	1,048,806
şəxsi minik avtomobilləri	525,348	589,298	668,587	725,843	779,658	832,599	916,431	1,005,029
avtobuslar	27,474	28,092	29,340	29,985	29,569	29,189	29,647	30,334
yük avtomobilləri	97,395	110,391	113,088	117,378	118,460	122,182	130,019	133,637
xüsusi təyinatlı avtomobillər	10,267	11,458	11,449	11,773	11,715	10,153	11,936	13,427
digərləri	5,897	6,524	6,090	7,527	7,126	4,653	5,740	6,474
Motosikllər	3,408	2,778	2,330	1,969	1,643	1,647	2,067	2,487
Qoşqu və yarımqoşqular	5,475	7,922	8,069	10,113	10,776	10,551	11,424	12,350
Hər 1000 nəfərə avtomobillər	80	89	97	103	110	114	124	133
Hər 1 km şosse yollarına düşən avtomobillər	36	41	46	49	52	55	60	65
Hər 1000 nəfərə düşən minik avtomobilləri	64	71	79	86	91	96	104	112
Hər 100 ailəyə düşən şəxsi minik avtomobilləri	29	32	35	38	40	42	46	50

Əlavə 11.3. Minik avtomobillərin markalarına görə bölgüsü, ədədlə

	2009	2010	2011	2012	2013
Cəmi	759,203	815,683	871,449	958,594	1,048,806
Zaporjejs və modif.	6,927	6,651	6,041	6,090	6,221
Oka-111	1,791	1,913	2,073	2,094	2,092
Tavriya	2,304	571	687	689	585
Vaz-2101, 03-06	197,808	203,904	201,462	201,656	201,110
Vaz-2102, 2104 və modif.	12,773	13,110	14,478	15,143	15,102
Vaz-2108, 2109 və modif.	43,783	50,097	24,656	24,591	24,517
Vaz-2105, 2107 və modif.	103,152	119,030	126,053	126,612	126,723
Vaz-2121 və modif.	20,074	21,258	25,155	27,638	31,594
Moskviç və modif.	27,597	26,906	25,930	25,771	25,666
Qaz-24 və modif.	26,892	27,252	27,304	27,415	27,372
Qaz-3102 və modif.	22,346	23,015	22,016	21,849	21,793
Uaz-469 və modif.	6,589	6,151	2,627	2,539	2,806
Digər minik avtomobilləri (MDB)	7,883	5,469	40,056	47,180	53,126
BMW	19,659	17,375	18,403	20,133	22,608
Opel	12,467	19,125	22,701	30,956	38,975
Mercedes	98,961	109,176	124,833	148,521	177,597

Wolkswagen	7,593	9,289	12,257	15,489	17,607
Audi	2,315	2,737	2,479	2,911	3,508
Ford	3,994	3,962	4,370	5,219	6,331
Shevrolet	2,494	2,698	3,802	7,080	9,280
Cadillac	303	150	190	219	258
Buick	45	49	64	82	74
Lincoln	290	99	96	101	102
Chrysler	756	752	29	27	22
Rover	642	642	91	91	101
Oldsmobil	9	9	14	14	14
Volvo	1,740	980	934	990	1,033
Talbot	15	15	24	23	23
Saab	94	97	52	54	58
Reno	2,707	2,659	2,689	3,064	4,017
Peugeot	2,017	1,807	1,562	1,592	1,754
Sitroyen	304	307	86	93	135
Toyota	21,896	23,949	27,563	33,775	39,964
Mazda	1,463	1,449	1,499	1,990	2,437
Suzuki	698	704	540	617	705
Nissan	17,342	18,007	19,215	22,784	28,025
Mitsubishi	10,337	12,343	15,343	18,504	19,926
Honda	2,160	2,814	3,332	4,017	4,671
Subaru	1,532	1,572	1,643	1,749	1,869
Datsun	63	59	25	24	24
Dayxatsu	55	49	197	222	222
Alfa Romeo	547	543	197	201	205
Fiat	1,574	1,460	2,607	2,904	3,223
Daewoo	6,889	7,245	7,759	8,169	8,424
KIA	7,295	10,305	13,998	19,344	25,435
Skoda	261	260	448	736	831
Tatra	21	11	1	1	1
Tofaş	6,831	7,137	6,448	6,390	6,374
Hyundai	24,867	31,028	37,208	44,411	51,851
Jaguar	47	36	110	150	173
Asiya	103	102	23	23	23
CHERY	978	1,069	1,288	1,550	1,910
LANDROVER	1,081	1,215	2,415	3,030	3,815
İnfiniti	1,147	1,197	1,415	1,601	1,792
Lexus	2,716	3,012	5,002	6,069	7,356
Azsamand	3,645	3,701	2,950	2,782	431
Porsche	494	497	699	958	1,231
Digər xarici minik avt.	8,837	8,664	6,310	10,667	15,684

Əlavə 11.4

“Azərbaycanda kiçik sahibkarlığın inkişafına dəstək” layihəsində nəzərdə tutulmuş avtomobil təmiri sexlərinin fəaliyyətinə təsir edən inzibati baryerlərin qiymətləndirilməsi tədqiqatı çərçivəsində

SORĞU ANKETİ

Ümumi hissə

Adı, soyadı: _____

Peşəsi: _____

Təmir sexi neçənci ildən fəaliyyət göstərir _____

Sexin sahəsi: _____

Peşə-ixtisas

1. Peşənizi hardan öyrənmisiniz?

- 1.1 Uyğun peşə-ixtisas təhsili almışam
- 1.2 Uyğun ali təhsilim var
- 1.3 Başqa ustanın yanında şagird olmuşam

2. Peşənlə bağlı son 3 ildə hansısa təkmilləşdirmə kursu keçmişinizmi?

- 2.1 Bəli
- 2.2 Xeyr

3. Təkmilləşdirməni harda keçmişiniz? (Bəli cavabı verənlər üçün)

- 3.1 Texniki-peşə məktəbində
- 3.2 Xarici avtomobil şirkətlərinin avtomobil təmiri mərkəzində
- 3.3 Xaricdə
- 3.4 Avtomobil təmiri ilə bağlı kitablar müəllimlik etmişəm
- 3.5 Digər _____

İş yeri, əmək müqaviləsi və ödənişlər

4. Təmir sexini açmaq üçün Nəqliyyat Nazirliyindən rəy almısınızmi?

- 4.1 Bəli
- 4.2 Xeyr

5. Rəyi almaq üçün rüsum ödəmişinizmi? (4-cü suala “Bəli” cavabını verənlər üçün)

- 5.1 Bəli
- 5.2 Xeyr

6. Hansı məbləğdə rüsum ödəmişiniz? (5-ci suala “Bəli” cavabını verənlər üçün)

- 6.1 _____

7. Rəy almaq üçün qeyri-rəsmi ödəniş etmişinizmi? (4-cü suala "Bəli" cavabını verənlər üçün)

7.1 Bəli

7.2 Xeyr

8. Hansı məbləğdə qeyri-rəsmi ödəniş etmişiniz?

8.1 _____

9. Özünüzdən əlavə işçiniz varmı?

9.1 Bəli

9.2 Xeyr

10. Neçə işçiniz var (9-cu suala "Bəli" cavabı verənlər üçün)

10.1 Bir

10.2 İki

10.3 Üç və daha çox

11. İşçilərlə əmək müqaviləsi bağlayırsınız mı?

11.1 Bəli

11.2 Xeyr

12. Hansı rəsmi aylıq ödənişlər edirsiniz?

12.1 İcarə haqqı

12.2 Sadələşdirilmiş vergi

12.3 DSMF-yə ödənişlər

12.4 Əmək haqqı

13. Hansı quruma qeyri-rəsmi ödənişlər edirsiniz?

13.1 Polisə

13.2 Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinə

13.3 Səhiyyə Nazirliyinə

13.4 Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinə

13.5 Fövqəladə Hallar Nazirliyinə

13.6 Vergilər Nazirliyinə

13.7 Nəqliyyat Nazirliyinə

13.8 Digər _____

Standartlar

14. Avtomobil təmiri sexləri ilə bağlı qüvvədə olan standartlarla tanışsınız mı?

14.1 Bəli

14.2 Xeyr

15. Hansı standartlar barədə məlumatınız var? (14-ci suala “Bəli” cavabı verənlər üçün)

15.1 Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin AZS CTE 960-2013

“Nəqliyyat vasitələrinə texniki xidmət və təmir. Ümumi təhlükəsizlik tələbləri” standartı

15.2 Səhiyyə Nazirliyinin avtomobil təmiri sahələri üçün sanitariya-gigiyenik standartları

15.3 Nəqliyyat Nazirliyinin texniki və keyfiyyət standartları

15.4 Digər _____

*Qeyd: Sorguda iştirak edənlərin adları heç bir halda açıqlanmayacaq.
Sorgunun nəticələrindən yalnız ümumiləşdirilmiş şəkildə istifadə olunacaq.*

SORĞUDA İŞTİRAKINIZ ÜÇÜN TƏŞƏKKÜR EDİRİK!